

Hoe een kerkuil in de berm belandt en weer op zijn poten wordt gezet. Met een mengeling van ambacht, handigheid en kunstenaarschap.

HILBRAND ROZEMA BEELD DANIEL POS

Kerkuil, nummer NLA

'Die avond is de kerkuil naar huis verplaatst. Daar mocht de uil niet in de vriezer.'

In de ochtend van dinsdag 28 januari 2014, te 08.30 uur, stuitte redacteur Meijer, langs het spoor lopend in de richting van dit dagblad, op een dode kerkuil. Pas uren later, bij de lunch in de bedrijfskantine, begon hij erover. Hierop verliet collega Rozema in licht overspannen toestand het pand. In de berm trof hij de uil aan, met één vleugel recht omhoog, wit als een onbeschreven blad papier. Hij nam de uil mee naar kantoor. Hem werd verboden, de dode vogel zolang in de vriezer in de kantine te leggen. Gelukkig was het een koude dag. Een tijdelijk veldgraf in de open lucht voldeed.

De uil droeg een ring met de code 'Arnhem VT NLA 5482767'. Met dit nummer werd Tyto alba op de ND-redactie via internet geregistreerd als treinslachtoffer, in de database van GRIEL, het Geautomatiseerd Ring Import- en Export Loket.

Dit loket rapporteerde meteen terug: 'onze' uil (geslacht onbekend) vloog 94 kilometer van zijn ringplaats tegen een trein. Het uilskuiken was als nestjong, nog niet vliegvlug, geringd op 24 augustus 2013, te 'Smoes Hezigen'. Dit gebeurde door ene J. Drop, geslacht onbekend. De uil leefde 157 dagen: vijf maanden en vier dagen. Tegen welke trein de vogel vloog, is niet bekend. Het kan de nachttrein naar Berlijn zijn geweest.

treinslachtoffer

Kerkuil nummer NLA 5482767 is een van de ruim twee miljoen verkeersslachtoffers per jaar onder vogels in Nederland. Veertig procent van de dode kerkuilen kwam om bij het zoeken naar muizen in de berm; daarbij steken ze vaak laagvliegend de weg over. Het dieptepunt was een schamele honderd broedparen, in 1978. Sindsdien groeide de populatie tot zo'n drieduizend paar nu, dankzij

vele vrijwilligers, die nestkasten plaatsen en onderhouden. Maar de soort is nog altijd kwetsbaar.

Die avond is de kerkuil naar huis verplaatst. Daar mocht de uil niet in de vriezer. Een naburige vriezer werd gevonden. Enkele dagen later is de vogel, gewikkeld in oude ND-edities en met zijn kop op een foto van Abraham Kuypers, in een afsluitbare koeltas van de supermarktketen Hoogvliet naar het lokale politiebureau gebracht, om de verplichte vervoersvergunning af te halen. Deze is drie dagen geldig.

'opstoppen'

Hierna ging de uil mee in de trein naar Groningen. Er zijn zo'n honderd professionele preparateurs in ons land. De keuze viel op bioloog Klaas Nanninga, een preparateur met een eigen natuurmuseum en veel verhalen. Samen met zijn collega Daniël nam

in vijf stappen het proces van prepareren volgens bioloog Klaas Nanninga

1 voorbereiding

'Eerst controleer je of de vogel goed genoeg is om te prepareren. Als hij te lang buiten lag in de warmte is de kans op bederf te groot. Dan laten veren los bij het villen. Vooral bij de kop is dat desastreus. Bij roofvogels controleer je of de vogel vergiftigd is. Ik hecht er een genummerd bewaarmarkje aan en schrijf de vogel in een register.'

2 het villen

'Dit is niet smerig, maar juist schoon werk. Bij vogels begin ik met de snede vanaf het borstbeen tot over de buik. Je snijdt ondiep, niet door het buikvlies heen. Met veel oefening slaag je erin, de hele romp los te maken en de huid heel te houden. Omdat de botten in de poten en de vleugels blijven zitten, moet je bij de knie en bij de schouder de ledematen doorsnijden. Je vilt de huid los tot de snavel. Bij de kerkuil extra lastig, omdat die zo'n bijzondere kop heeft. Uilen hebben grote, naar voren gerichte ogen, die in kokers van dunne beenringetjes zitten en vrijwel onbeweeglijk zijn. Daardoor kunnen ze heel goed diepte zien. Bij de jacht komt dit van pas, omdat ze de afstand tot de prooi uitstekend schatten. Maar hun blikveld is klein. En als ze om zich heen kijken, draaien ze de kop dan ook bijna helemaal rond. Bij het uitvillen neem je de ogen weg maar laat je die beenkokers zitten: een voorzichtig werkje. De kop krijgt zijn typische hartvorm door een krans van kleine veertjes. Dat heet de gezichtssluier, die dient om het geluid naar de oren te leiden, aan de zijkant van de kop. Vogels hebben geen oorschelp maar een gehoороpening. Bij nachtjagers zitten die asymmetrisch, zodat het geluid een fractie eerder aankomt bij het oor. Zelfs een verschil van driehonderdste seconde merkt een uil. Hierdoor kan hij de prooi precies lokaliseren, ook als hij bijna niets ziet. Bij het villen probeer ik de huid onder de gezichtssluier niet los te maken, zodat de vorm erin blijft als de vogel straks opgezet wordt.'

3 schoonmaken

'De kop grondig reinigen: ogen en hersenen eruit, spieren en vleesresten wegsnijden. Weer precisiewerk: losse huid heel voorzichtig schoonmaken: alle vet en bindweefselvliezen moeten verwijderd worden of schoongemaakt. Kleine scheurtjes bij het villen of schoonmaken naai ik weer dicht. In vogelpoten en vleugels zit ook vlees, dat haal je er zo veel mogelijk uit. Alles wat blijft zitten, kan bederven en de vogel op den duur alsnog doen vergaan. Zelfs het merg uit de grote botten wordt verwijderd. Daarna was ik de lege huid.

In deze fase twijfel ik er soms aan, of het nog wel goed komt: hoe moet je uit zo'n rommelig velletje veren nog een fatsoenlijke vogel krijgen?

Eerst maar eens drogen: in een 'lijkwade' en zo in de centrifuge, om zo veel mogelijk water uit het verenkleed te halen.'

5482767

hij de kerkuil onder handen, om ook van deze uil een verhaal te maken.

'Het is geen beschermd beroep', vertelt Nanninga. 'In Nederland is het wonderlijk geregeld: je haalt je bevoegdheid na een theorie-examen en dan mag je je preparateur noemen, al heb je nooit een dier opgezet. De overheid doet de theorie, en laat de praktijk over aan jezelf. Gelukkig liep ik een jaar mee als gezelschap bij een meester-preparateur, die me de kneepjes van het vak leerde.'

'Het oude woord 'opstoppen' suggereert dat je uitgeholde dieren opvult met watten, houtwol, turf. Die spullen gebruik je wel, maar het is meer werk dan het vullen van een lege zak.'

Stapsgewijs legt Nanninga uit hoe dat gaat, een vogel opzetten. Er komt heel veel bij kijken. Een mengeling van ambacht, handigheid en kunstenaarschap. Soms lijkt het op wat een patholoog-anatoom doet. Maar veel vaker nog lijkt het op wat een couturier doet, die met een mond vol

spelden en een centimeterband, een schattende blik in de ogen, naar een dame kijkt.

'Je bent geconcentreerd, bijna liefdevol, bezig met het bewaren van een uiterlijke vorm.'

Aan het eind van het tijdrovende preparatieproces is het voor Nanninga haast lastig te scheiden van de vogel, zo veel werk en toewijding zit erin. Maar de koop is gesloten. Een christelijk journalist kan nu eenmaal niet zonder kerkuil. Dat is gewoon zo.

►► **Vrijdag 16 mei start op de Achterpagina een serie waarin Nanninga unieke voorwerpen en verhalen opdiept uit zijn natuurverzameling. Vanaf eind september exposeert hij, samen met zijn vrouw Anneke Goldsteen, die de natuur gebruikt als inspiratiebron voor kunst, bij het *Nederlands Dagblad*.**

4 het kunstlijf maken

'Uit piepschuim snijd je net zo 'n lijfje als je eruit haalde. De schedel stevig vullen met houtwol, de kunstnek vastmaken met een lange nekdraad. Alles omwikkelen met watten voor een geleidelijke overgang. De lege huid insmeren met looistof, de poten voorzien van stangen en nieuwe 'kuiten' van watten, en dan voorzichtig het kunstlijf plaatsen. De stangen van de nek en de poten eraan vastzetten. De ogen in de holten lijmen. Tot slot de huid dichtnaaien.'

5 de vormgeving

'De vogel zit in elkaar. Nu: droogblazen, met een föhn. De donsveertjes gaan weer open staan; de vogel krijgt weer volume; het gaat weer lijken op een kerkuil! Bijna klaar? Was het maar zo. Nu komt de moeilijkste fase. Na vele uren werken ben je eindelijk zover dat de vogel in elkaar zit en toch lijkt het nog nergens naar.

Een andere naam voor prepareren is taxidermie: letterlijk 'verplaatsen van de huid'. De losse huid heeft nog heel veel ruimte, zoals een kledingstuk. Als dat niet goed om het lichaam zit, ontstaan er plooiën en vouwen en kan het scheef gaan zitten. Zo ook bij het verenkleden van een vogel, als het kunstlijf niet goed is of de huid niet op de goede plaats komt. Dan sluiten de veren niet mooi aan, de vorm klopt niet; het eindresultaat is een lelijk preparaat. De eerste fasen waren technisch, ambachtelijk. Na oefening lukt je dat redelijk. Maar nu komt er, naast vakmanschap, meesterschap kijken: gevoel voor de vorm, een kunstenaarshand en -oog, de huid goed verplaatsen, met

gevoel. Ik heb het nu niet over mezelf, ik ben een beginnend amateur. Elke vogel is een overwinning voor me. Soms lukt het, soms minder of niet, maar dat overkomt ook de 'beroeps'. Prepareren is lastig en kost tijd. Een goed resultaat is niet gegarandeerd.

Met veel geduld schik je de veren. Een foto van de vogel is handig: welke vorm moet het krijgen? Nekhouding, bolling van de kop, borst... Uren werk, tot je tevreden bent. Tijdens het drogen van de huid kan krimp of vervorming optreden, dus op de gevoelige plaatsen plaats je spelden en stroken papier, om de veren nog weken in positie te houden. De eerste dagen blijf je controleren of alles goed zit: nu kun je nog aanpassingen doen.

Met de kerkuil is zijn schoonheid niet gestorven. Wat een schitterende tekening en kleuren. En hoe zacht voelt hij aan. Volkomen begrijpelijk dat je zo'n mooie vogel niet in de afvalbak deponiert, maar wilt bewaren om nog lang van te genieten.'

